

host

Elke
Heidenreich

STÁŘÍ

esej

Automatizovaná analýza textů nebo dat
ve smyslu čl. 4 směrnice 2019/790/EU
je bez souhlasu nositele práv zakázána.

Altern

© 2024 Hanser Berlin in der Carl Hanser

Verlag GmbH & Co. KG, München

Cover picture from open sources

Translation © Kateřina Prešlová, 2026

Czech edition © Host — vydavatelství, s. r. o., 2026

(elektronické vydání)

ISBN 978-80-275-3246-9 (PDF)

ISBN 978-80-275-3247-6 (ePUB)

ISBN 978-80-275-3248-3 (MobiPocket)

*Tuto knihu s díky a láskou věnuji své přítelkyni
Elisabeth von Borries, které je dnes, kdy ji píšu,
106 let a která ke mně byla laskavá a vlídná
a poskytla mi útočiště, když jsem byla nešťastný
puberták.*

„Pro mne alespoň bylo psaní této knížky tak radostné, že nejen zastřelo všechny obtíže stáří, nýbrž že mně stáří usnadnilo a zpříjemnilo.“

Cicero, De senectute

Svůj život jsem naprosto zbabrala.

Narodila jsem se ještě za války, moji rodiče nebyli nijak hodní lidé a ani já jsem nebyla žádné hodné dítě. Když začaly být konflikty nesnesitelné, dostala jsem se na evangelickou faru k pěstounům, kde vládl citový chlad a intelekt, při večeri se vedly debaty o Heideggerovi a Habermasovi. Hodiny klavíru, doučování z matematiky, maturita. Studium jsem po dvanácti semestrech přerušila, dlouho jsem byla v nemocnici: operace plic. Doktoři mi dávali pět let. Jasně, roky jsem hulila jak fabrika. Pak první svatba, moc brzo, za pár let přišel rozvod. Druhá svatba, po pětadvaceti letech rozchod, po dvaadvaceti letech druhý rozvod. Nemocnice: rakovina. Jasně, život samá chyba. Pracovala jsem pro televizi, ten nejlepší pořad, co jsem kdy dělala — vysílání o knihách „Lesen!“ (Číst!) —, jsem zvorala, protože jsem o ZDF prohlásila, že jsou nekulturní banda, a tak mě vyhodili. Stěhování do Kolína, kde to tenkrát bylo vzrušující a dneska je z něj zpustlá provincie. Teď tu sedím, je mi osmdesát a v noci nemůžu spát a říkám si: Jak dlouho to asi ještě potrvá?

Můj život byl nepopsatelně nádherný.

Ty dva roky války na začátku života si skoro nepamatuju a rodiče mě milovali, i když se na nich dost podepsala obnova Německa i rozpad manželství. Často mě nechávali bez dozoru a se mnou to začalo jít z kopce, než zasáhl pan farář a odvezl mě do Bonnu. Velká fara, vzdělání, knihy, hodiny klavíru, maturita na jedničky a pak vysoká. Překonala jsem závažnou nemoc, vzala si milého mladíka, ale byli jsme příliš mladí, přátelíme se dodnes. Druhé manželství vydrželo hodně dlouho, po rozchodu jsem se dala dohromady s nadmíru nadaným, i když značně komplikovaným muzikantem, je o dost mladší než já. Pěkná práce v televizi, přišla jsem si na slušné peníze, dělala jsem úspěšný pořad „Lesen!“, ale kvůli totálnímu vyčerpání jsem toho nakonec nechala. Hezký dům, dobří kamarádi, hodný pes, starosti žádné, osmdesátka je v pohodě, a když v noci nemůžu spát, jsem vděčná, za všechno, za tak dlouhý život v demokratické zemi bez války.

Tak.

A teď si z těch dvou životních příběhů
prosím jeden vyberte.

Pro úplnost bych měla dodat, že jsem celý život moc kouřila, moc pila a taky jezdila nerozvážně rychle nejdřív na motorce, potom autem, nikdy jsem doopravdy nesportovala, nemám talent na sexuální věrnost, a proto jsem se pro manželství nehodila. Napsala jsem desítky bestsellerů, takže jsem zajištěná, což je naprosto úžasná věc, a teď tu sedím v domě plném knih a říkám si: jaký velkolepý život.

Ano, a potom to stárí. Jakpak to? Odkdy? Odkud se tak najednou vezme? Proč?

Jednu věc si ujasníme hned. Ženská, která — tak jako já — nikdy neměla děti (nechtěla jsem, jako hodně mladá jsem byla na potratu), takže nikdy nebude muset nebo smět být babičkou, která může a mohla vždycky prožívat jen svůj vlastní život, stárne samozřejmě jinak než člověk obklopený rodinou. Je to docela jiný životní model. A docela jiné životy mají i docela jiné stárí. Matky mají ve stárí děti, které se podle okolností postarají, vypomůžou finančně

i prakticky. Ty já nemám. Moje dětství bylo bezútěšné, rodiče byli nešťastní a udělali ze mě otravné, nešťastné děcko. A proto jsem si už hodně brzy udělala jasno: takhle jsem skončit nechtěla, nechtěla jsem se stát takovou určenou matkou, nechtěla jsem mít dítě — nejspíš bych ho pořád fackovala, tak jako ustavičně fackovali mě. Něco ve mně se před vlastní rodinou hodně brzy a hodně důkladně uzavřelo. Slovo, které mě vždycky děsilo víc než nemoc, neštěstí, rozchod, to je slovo závislost. Nikdy jsem na žádném z partnerů nebyla závislá. Vždycky jsem se o sebe postarala sama a budu to tak dělat až do konce, když bude potřeba, zaplatím si někoho, kdo mě bude ošetřovat, pokud možno ve vlastním domě. Takže: žádná rodina jako záchytná síť, nemám rodinu, a můj partner je o osmadvacet let mladší než já, umělec s hlavou v oblacích, ten se na ošetřování nehodí. Takhle to tedy je.

Co se mnou dělá teď, moje milé stáří?

Nemám páru. Vím jen tolik: Stojí přede mnou, nepopírám ho, nesnažím se vypadat mladší, než jsem. A už vůbec si nemyslím, že život ve stáří by měl menší cenu.

Možná si jen něco namlouvám, ale podle mě je to takhle: ještě vypadám docela dobře v tom smyslu, že nejsem scvrklá. Nikdy jsem nebyla žádná krasavice, ale na pleť se můžu spolehnout (nikdy teplou vodu na obličej!). Podobně jako ostatní ženy v naší rodině nemám skoro žádné vrásky. Kvalitní pojivová tkáň. Někdy ale najednou zahlídnu svoji tvář v zrcadle, třeba v obchodním domě, na eskalátoru, a pak si říkám: Kdo je ta nabručená stařena s rozčuchanými vlasy? A jsem to já. Na rukách a na krku je samozřejmě jasně vidět, že jsem stará.

(Ha! Takhle začínala Natalia Ginzburgová v roce 1971 svoji povídku „Ženy“. „První, co u žen začne stárnout, je krk. Jednoho dne v zrcadle spatří svůj krk samou vrásku. ‚Jak se mi to jen stalo?‘ říkají si a mají na mysli: ‚Proč se mi to jen stalo? Mně, která jsem byla vždycky od přírody mladá?‘“)

Na obličejí nemám vrásky skoro žádné a ne, nenechala jsem si nic udělat. Nikdy bych si nic udělat nenechala, nenechám svoje tělo uspat v narkóze kvůli něčemu, co není nutné. Úplně mi stačí, že každých pár týdnů dostávám kvůli

špatnému zraku injekce do očí, což je taková hrůza, že si tam krátké uspání občas dovolím.

V jedné básni rakouské básnířky Christine Lavantové, kterou mám hrozně ráda, se v první sloce píše:

Zraku mi slouží sotva půlka,
ani tak dobře neslyším,
brzy dočista otupím
budu jak vysloužilá důlní herka,
ale nikdy tak odevzdaná.
Jen díky vůli budu cítit chvění (...)

Jen díky vůli budu cítit chvění — a žít! To je přece správný přístup.

Jasně, pár vrásek by se našlo. Mám je z těch probdělých nocí strávených s přáteli za celý svůj nezdravý, úžasný život plný smíchu a lásky. A taky mám vrásky, co přicházejí se slzami, ale nelituju, že jsem plakala — ze žalu, z lásky, štěstím. Nic z toho bych nechtěla vymazat, a o pornograficky botoxové rty nestojím ani náhodou. Jak budou tyhle ženské vypadat v osmdesáti? Určitě ne jako Jane Fondová nebo Cher, a ani tam už to

není ono, když se na ty umělé křivky podíváte líp. Nechci být produkt z umělé hmoty, chci být JÁ, mít svoje vlasy, které nikdy nebyly nic extra a dneska kupodivu skoro nešediví. Chci si nechat svoje brýle. I všechny ty jizvy po nehodách a nemocích.

Marguerite Durasová začíná svůj román *Milenec* takto:

„Jednou, už jsem byla v letech, ke mně na veřejnosti, v hale jakési instituce přistoupil muž. Představil se a řekl mi: ‚Znám vás odjakživa. Všichni říkají, že jste zamlada bývala krásná, přišel jsem, abych vám řekl, že pro mě, pro mě jste teď krásnější než zamlada, vaši tvář mladé ženy jsem nemiloval tolik jako tvář, jakou máte teď, tu zpustošenou.“

Mně připadají staré, nebo jinak: životem ztrhané tváře Jeanne Moreauové nebo Louise Bourgeoisové překrásné, svědčí o životě naplněném k prasknutí mnohem víc než obličej žen, jejichž tváře jsou až k prasknutí naplněné botoxem.

Stárneme jinak než naši rodiče. Dřív byl člověk v padesáti upracovaný a starý. Dneska

je spousta osmdesátníků duševně i tělesně fit a ještě nepatří do starého železa. Svět se mění, my se měníme s ním, hlava nám funguje déle než našim rodičům a máme i mnohem lepší lékařskou péči.

Před více než deseti lety jsem do jednoho sloupku v časopise pro ženy napsala:

„Mnohdy se cítím tak na sto osm a taky tak vypadám. Občas se cítím na čtyřicet a taky tak vypadám, to jsou dny, kdy zářím. Dneska se cítím na šedesát devět a taky tak vypadám. Je mi šedesát devět. Kosti mě dneska bolí, nejradši bych vůbec nevylezla z postele, ale přinutím se: vstávat v půl deváté, vždycky, v půl desáté zasednout k psacímu stolu, vždycky. Bolavé kosti mám od namožených svalů a namohla jsem si je proto, že poslední dobou musím kvůli vyhřezlé ploténce chodit do posilovny, s opovržením si navlíknu cvičební úbor (ale žádné křiklavé hadry, to ne, všechno mám v pěkně elegantní pohřební černé!) a nechám se mučit od krásné Janine: musím se položit na balon a zvedat trup do výšky s dvoukilovou činkou v každé ruce. Prý to prospěje mým břišním svalům. Musím se

postavit na nestabilní podložku a snížit se do dřepu, to má být dobré pro udržení rovnováhy a pro stehna. Vždycky, když už nemůžu, Janine řekne: „Ještě osm!“ a já na to „Ještě čtyři!“ a ona pak dodá: „Dobře, tak ještě šest.“ Bez ní bych to nikdy nedělala a za to, že mě tak trýzní, dokonce platím. Takové to je, když je člověk starý a chce zůstat zdravý. A připouštím: Funguje to a já jsem za to vděčná a taky za to, že na lásku naštěstí není pozdě v žádném věku, v ty dny, kdy vypadám na čtyřicet a zářím. Jsou takové, i když je jich méně.“

Ano: někdy je člověk tak starý, na kolik se cítí. Ale většinou jsme starší. Jedna úchvatná modelka z časopisu *Vogue* v jednom rozhovoru řekla něco v tom smyslu: Já samozřejmě vím, že nebudu mladá navěky a „jednou mi bude třicet“. Moc pěkné.

Dneska už necvičím, ale koukám, abych měla psa, se kterým půjdu každý den na dvě hodiny na procházku. Když to vezmu kolem a kolem, jsem s tím proklínaným stárnutím celkem smířená, protože to taky znamená, že zatím ještě žiju, a to je pro někoho, kdo musel už ve třiaadvaceti (před náročnou operací plic) pro jistotu sepsat závěť

(„moje sbírka dětských knížek přijde do knihovny, klasiky a akordeon zdědí Albrecht, peníze z účtu prosím použijte na pohřeb a medvídko Ferdu mi dejte do hrobu!“), až příliš.

Jaký byl můj vlastní život?

Dětství — v padesátých letech to nebylo snadné, s udřenými rodiči, na které toho bylo po prohrané válce moc, a s učiteli z nacistické generace, kteří nás uměli jen tlouct. Jaké jsem to byla osamělé dítě ponořené do knih, s věčně zaměstnanými rodiči! Sedávala jsem na mamčině šicím stroji, nad nímž viselo zrcadlo, a povídala si sama se sebou různými vymyšlenými jazyky, předříkávala si básničky, četla si knížky nahlas, jen abych během těch dlouhých tichých odpolední vůbec nějaký hlas slyšela. Jak strašné to bylo v šestnácti, v sedmnácti, s ustavičně zlomeným srdcem! Moje ukňourané deníčky z roku 1958 i z těch následujících jsou plné nářků — on mě nemiluje, on nepříjde, já to nedokážu, už nechci žít, všechny tyhle řeči. Kolik času jsem promarnila bulením v posteli a po nocích nad deníkem! I tehdy mi pomohly jediné knížky. Četla jsem *Luční harfu* od

Trumana Capoteho a v ní větu: „Bylo mi jedenáct, pak šestnáct. I když jsem se nijak nevyznamenal, byla to krásná léta.“ Taková slova mě nutila přemýšlet. Copak mládí může za něco stát?

„Člověku by muselo být znovu dvacet a milovat jak tenkrát“, zpívá se v jednom sladáku. Jen to ne! Co jsme ve dvaceti věděli o lásce? Vrhali jsme se do ní po hlavě jako do malebného jezera, častokrát prudce narazili na mělčinu a dlouho si pak foukali zraněnou dušičku. Ve dvaceti jsem šťastná nebyla. Mužští, studium, knihy — všechno mě tak mátlo, nadto žádný domov, jen pokoje v podnájmu. Neměla jsem psa, zahradu ani kočku. Ani kousek místa jen pro sebe. A navíc ani správný obličej. Ve dvaceti to aspoň nebylo tak hrozné jako v sedmnácti, kdy člověk nebyl ani zdaleka samostatný a musel doma vyšlapovat.

Takže ne, na mládí nic pěkného nebylo. Třicet, to bylo fajn. Čtyřicet — nádherný věk! Ale, jak napsala italská autorka Natalia Ginzburgová v sedmdesátých letech v povídce „Ženy“: „Ve čtyřiceti jste si začaly klást otázku, co byste mohly udělat s tím, aby se z vás nestal ten směšný,

nesympatický a smutný tvor, kterému se říká „žena ve středních letech.“

Padesátka: samá melancholie, ale taky nesmírná pohoda. Šedesát: tady už to začalo být vážné, vyhodila jsem z půdy první deníky a milostné dopisy. Každý rok nad šedesát je dar, skoro všechno pod třicet bylo utrpení. Dneska jsem silnější a sebevědomější než tehdy s tou koketní růžovou rtěnkou. (Tu jsem měla první a už jsem u ní zůstala.) O něco chytřejší jsem být měla, ve dvaceti — třeba jsem nemusela zas tolik hulit. Měla jsem víc jíst a taky líp. Nemusela jsem mít tolik známostí. Neměla jsem se tak brzo vdávat. Neměla jsem se tak příšerně často stěhovat, měla jsem si dopřát trochu klidu. Jenže já jsem prostě chytrá nebyla. Řítila jsem se do toho, čemu se říká ŽIVOT, a spoustu věcí jsem od základu pochopila špatně, tehdy. Můj tlustý deníček z roku 1963, kdy mi bylo dvacet, je plný hořkosti a otázek, prošpikovaný verši z básní jako „když se o tvé kamenné srdce zlomila moje křídla“ nebo: „Jsem stále na moři a nikde už nepřistanu“ (Else Lasker-Schülerová) nebo „chtěl by sis říct o nápovědu — jenže komu?“ (Gottfried Benn).